

УДК 37.011.3-051 : 377.3

ВАЛЕРІЙ ТИТАРЕНКО

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена актуальним проблемам освіти і виховання соціально активної особистості. Розглянуто поліфункціональність професійної діяльності вчителя технологічної освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, який сприяє формуванню ключових компетентностей учнів

Ключові слова: поліфункціональність, професійна діяльність, тьютор, тьюторська позиція, портфоліо, компетентність, комунікації, метод проектів

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства пов'язаний із підвищенням ролі інноваційних підходів до впровадження і використання системи інтелектуалізації, яка потребує розробки нових методів підготовки спеціалістів технологічного профілю. У зв'язку з цим першочерговим завданням освіти України є формування гармонійно розвиненої і соціально активної особистості. Вплив на всебічний розвиток особистості майбутнього вчителя передбачає наявність варіативних моделей освітнього процесу, що включають освіту за вибором, профільну освіту в старшій школі і післядипломну педагогічну освіту. Це зумовлює потребу в розвитку професійної підготовки з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, що пов'язано із формуванням поліфункціональної компетентності педагогів [1, с. 8-9].

Нова структура Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти передбачає оновлення змісту і технологій освіти, що забезпечує баланс фундаментальності та компетентнісного підходу, а також комплексну модернізацію освіти. У середовищі соціальних змін зростає роль сучасної моделі освіти, в якій велике значення надається розвитку поліфункціональної діяльності вчителя [10].

Аналіз діяльності сучасного вчителя дозволяє виділити найбільш важливі її особливості, зокрема, поліфункціональність, гуманістичність (орієнтованість на людину (педагога), який прагне до саморозвитку через самоорганізацію, самоосвіту, самодіяльність); професійну компетентність (дозволяє розширювати і підвищувати професійний рівень учителів різного фаху); відкритість, інтегративність, кооперативність (об'єднання зусиль провідних вітчизняних і зарубіжних спеціалістів); самоорганізацію і саморозвиток; соціальну адаптивність та ін.

Поліфункціональність (від гр. *poly* – багато + *functia*) – найбільш важлива особливість діяльності вчителя, що передбачає необхідність орієнтації змісту на єдність її функцій: формування і розвиток професійно-педагогічних компетентностей, виконання державного замовлення через підвищення кваліфікації та професійну перепідготовку, впровадження в практику нових типів діяльності, інновацій, інтернет- та інформаційно-комунікаційних технологій, інтеграцію у відкритий освітній простір, розвиток дистанційної освіти та ін. [2, с. 3-6].

Аналіз джерел. У зарубіжній та вітчизняній науці немає єдиного визначення поняття «компетентність». Підхід до класифікації компетентностей відображає різні погляди вчених – І. Єрмакова, В. Зарецької, В. Нечіпоренко, Д. Пузікова, І. Родигіної, Л. Сохань та багатьох інших [4, с. 92–96]. Компетентність у навчанні розглядається як інтегрований результат, що передбачає зміщення акцентів із накопичення нормативно визначених знань, умінь та навичок до формування і розвитку в учнів здатності практично діяти, застосовувати досвід успішної діяльності в певній сфері.

Відомий український учений В. Луначек вважає за доцільне навести визначення поняття компетентності як спроможності кваліфіковано провадити діяльність, здійснювати завдання або роботу на високому професійному рівні, ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення стандартів у професійній галузі [5, с. 155–162].

У основі професійно-трудової компетентності лежать уявлення випускника про світ сучасних професій, особливості різних видів трудової діяльності, вимоги конкретних професій до обсягу знань, умінь і навичок; можливості фахової адаптації і оволодіння різними видами професійної діяльності; тенденції щодо трудової зайнятості, перспективи розвитку основних промислових, обслуговуючих видів діяльності в державі, регіоні, місті, селі. Компетентнісний підхід слугує містком переходу від загальної культури особистості до професійної культури фахівця.

Міжнародна комісія Ради Європи розглядає компетентності як загальні ключові, базові вміння, навички, уявлення, опорні знання, фундаментальні шляхи навчання, ключові кваліфікації та здатність застосовувати їх у повсякденному житті. Експерти ЮНЕСКО трактують компетентність як поєднання знань, умінь, моральних цінностей і ставлень, що застосовуються в умовах сьогодення. У Швейцарії, США та Канаді розроблена і започаткована Міжнародна програма «Визначення та відбір компетентностей: теоретичні та концептуальні засади («DeSeCo»), експерти якої пропонують визначення поняття «компетентність» як здатність забезпечити індивідуальні та соціальні потреби, діяти та виконувати завдання [9].

І. Родигіна вважає, що професійна компетентність – це загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих у процесі навчання [7, с. 148-153]. Н. Разіна зазначає, що професійна компетентність – це якість людини, яка завершила освіту певного рівня, і виражається в готовності до успішної ефективної, продуктивної діяльності з урахуванням соціальної значущості і ризиків, що можуть бути з нею пов'язані [6, с. 9-11].

Сучасному педагогу необхідний новий тип інтеграції дидактичних і технологічних (інженерних) знань. Із огляду на програму, розроблену відповідно до Державного стандарту базової і повної середньої освіти, трудове навчання – це загальноосвітній предмет, який становить основу предметного наповнення освітньої галузі «Технології» [10]. Оскільки діяльність вчителя технологічної освіти є багатоаспектною, динамічною системою в плані наукового підходу, **наша мета** – визначити функції, завдання і види його поліфункціональної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Дидактична функція полягає у планомірній передачі учнівській молоді професійних знань, умінь і навичок з використанням відповідних для цього технологій та навчально-методичного забезпечення. Розвивально-виховна функція забезпечує розвиток особистості учня, його світогляду, формування професійно важливих якостей. Методологічна функція полягає у озброєнні учнів основами пізнання й розуміння як педагогічних, так і технологічних принципів і процесів. Комунікативна функція передбачає вибір стратегії спілкування з метою встановлення правильних взаємовідносин учителя з учнями, колегами, батьками. Проектувальна функція пов'язана з прогнозуванням, аналізом і вибором раціональних шляхів і засобів навчання, розробкою дидактичного матеріалу, а також нормативної документації, що є основою управління педагогічним або виробничим процесом.

На підставі визначених функцій можна виділити такі основні види діяльності вчителя технологічної освіти: навчально-виробнича, розвивально-виховна, техніко-технологічна.

Навчально-виробнича діяльність учителя має на меті передачу учням теоретичних та практичних професійних знань, умінь і навичок. Розвивально-виховна діяльність пов'язана зі створенням особливої взаємодії між учителем та учнями, що дозволяє ознайомити їх із сутністю законів пізнання і принципів загальнонаукового та професійного характеру, сформулювати на цій основі науковий світогляд, систему ціннісних моральних орієнтирів, мотивацію до професійного та особистісного розвитку. Техніко-технологічна діяльність передбачає формування технічного світогляду, знань про технологічну діяльність, інформаційно-комунікаційні технології, закріплення їх на практиці; здійснення допрофесійної і професійної підготовки; виховання технічно та технологічно освіченої особистості, підготовленої до активної трудової діяльності у сучасному високотехнологічному, інформаційному суспільстві.

Реалізація змісту поліфункціональної діяльності вчителя технологічної освіти забезпечує розв'язання таких завдань: моніторинг навчально-виховного процесу, професійного та особистісного розвитку учнівської молоді; проектування та дидактичне забезпечення навчально-виховного і техніко-технологічного процесу; організація, здійснення та ефективна взаємодія навчальної, виховної та техніко-технологічної діяльності; формування і розвиток професійних та особистісних компетенцій; проведення профорієнтаційної та адаптаційної

роботи; здійснення науково-дослідної діяльності з метою підвищення ефективності навчально-виховного процесу.

Визначений перелік функцій, видів діяльності і завдань учителя технологічної освіти обумовлює різноманітність його професійної поліфункціональності, метою якої є формування технічно та технологічно освіченої особистості. Актуальність досліджуваної проблеми обумовлена низкою факторів: зростанням ролі освіти в умовах соціальних змін у суспільстві, потребами постійного підвищення кваліфікації різних категорій педагогічних кадрів, національної самосвідомості, розвитком поліфункціональності професійної діяльності вчителя технологічної освіти як здатності педагога застосовувати обмежений програмою обсяг фахових знань у необмеженій кількості життєвих проблем, забезпечувати в освітньому процесі можливість подальшої мобільності кваліфікації.

У багатогранній діяльності вчителя, обумовленій особливостями педагогічної спеціальності (навчальний предмет, вік учнів, їх розвиток та ін.), поєднуються багато функцій: навчання (освітня, виховна, розвивальна); виховання (гуманістична, соціальна, культурна); педагогічного управління (постановка цілі, аналіз, планування, організація діяльності учнів, контроль та діагностика, регулювання і корекція); педагогічної просвіти, пропаганди здорового способу життя тощо; класного керівництва (створення і зміцнення колективу, соціального захисту дітей); дослідницька. Сучасний вчитель виконує функції предметника (технологічної освіти, креслення, інформатики, здоров'язберезувальних технологій тощо), тьютора, керівника факультативу, гуртка або студії, майстер-класу, громадського діяча, лектора, методиста, дослідника, новатора, консультанта (схема 1).

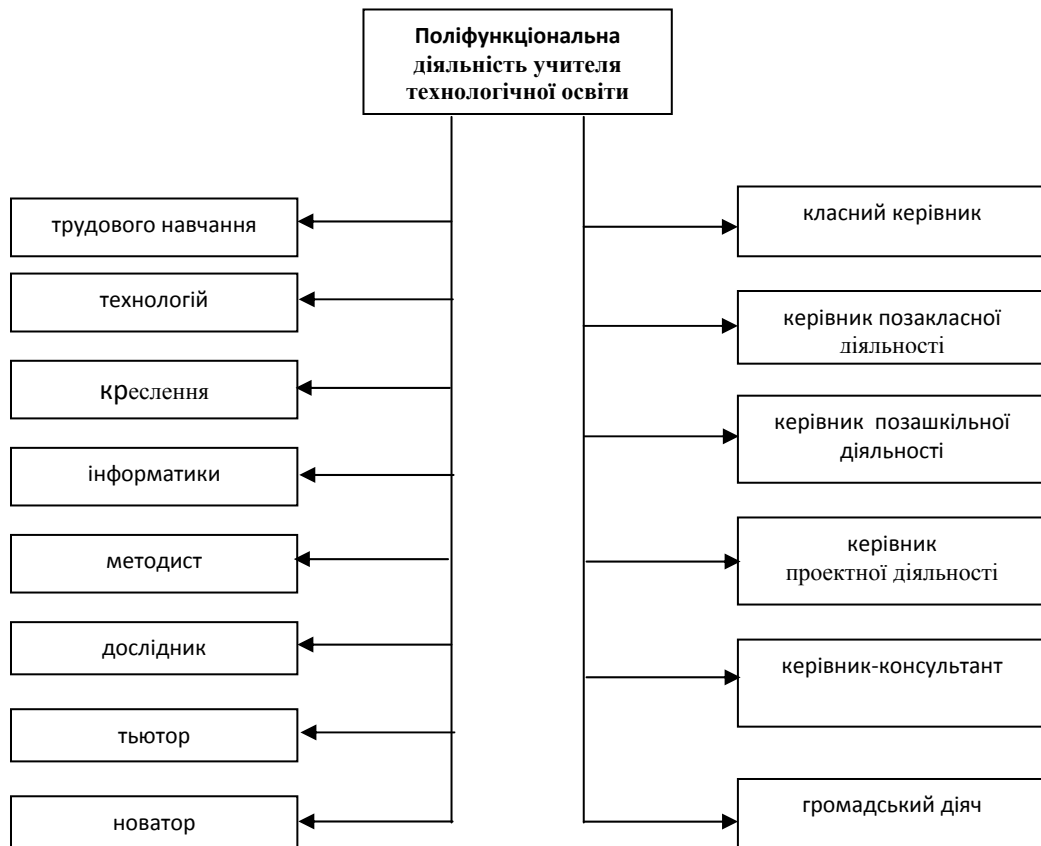


Схема 1. Поліфункціональна діяльність учителя технологічної освіти

У навчальному процесі вчитель відіграє головну роль. Учитель трудового навчання підбирає об'єкти для виконання самостійної практичної роботи учнів з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей. Крім того, він здійснює функції моніторингу за правильністю виконання учнями трудових прийомів, використанням на практиці отриманих знань та оцінює результати їх навчальної діяльності.

Учитель креслення ознайомлює школярів з основами графічних знань та умінь, які дозволяють їм розібратися у технічній документації. Формування елементів графічних знань необхідне, щоб навчити учнів читати і складати креслення, уявляти зовнішній вигляд, форму і розміри виробу.

Сучасний учитель інформатики – це фахівець із вищою педагогічною освітою, який може здійснювати професійну діяльність у середніх загальноосвітніх та інших навчальних закладах, забезпечує відповідно змісту освіти навчання учнів з основ інформатики та обчислювальної техніки і адаптацію до різних апаратно-програмних засобів комп'ютерної техніки.

Учитель-методист – це звання, що присвоюється педагогічним працівникам, які мають кваліфікаційну категорію «спеціаліст вищої категорії», запроваджують у навчально-виховний процес ефективні форми та методи роботи, узагальнюють передовий педагогічний досвід, беруть активну участь у розробці шкільного компоненту змісту освіти і мають методичні розробки, пройшли апробацію та схвалені науково-методичними установами.

Учитель трудового навчання у своїй діяльності реалізує дослідну функцію. Дослідницька робота вчителя з учнями – важлива ланка зв'язку трудового навчання з життям, поєднання навчання з виробничою працею. Дослідницька робота виховує в учнів ініціативність, креативність, інтерес до предмету дослідження. Наукова робота учнів-дослідників, учасників Малої академії наук, стає джерелом життєво необхідних знань, умінь та навичок, компонентом інформаційної культури, фактором забезпечення умов для здійснення допрофесійної та професійної підготовки.

Вчитель повинен бути готовим до виконання функцій тьютора (з англ. – опікун, керівник), завдання якого полягає у допомозі учням засвоїти матеріал, правильно організувати самостійне навчання.

Особливістю професійної діяльності вчителя-новатора є застосування таких педагогічних нововведень, як оптимізація, теорія проблемного навчання, метод проектів, програмоване навчання, інноваційні технології – інтерактивні, інформаційно-комунікаційні, ігрові, індивідуалізація, диференціація та ін.). Учитель-новатор творчо підходить до своєї справи, знаходить нові форми впливу на учнів, прийоми формування знань, умінь та навичок, використовуючи передовий досвід окремих учителів і педагогічних колективів.

Основна мета роботи класного керівника полягає у вивченні індивідуальних особливостей учнів, організації та вихованні класного колективу, підвищенні якості знань та зміцненні дисципліни, проведенні різних видів робіт – позаурочної, позакласної, позашкільної, виховної, з батьками. Особливо важлива роль класного керівника у формуванні людської особистості та закладанні основ фізичного здоров'я учнів. Здоров'язбережувальні технології поєднують у собі сприятливі умови виховання та навчання учнів (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання), оптимальну організацію навчально-виховного процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм), повноцінне харчування, раціонально організований руховий режим. Здоров'язбережувальні технології у виховній роботі класного керівника – це спосіб організації, модель та інструмент освітнього процесу, який повинен забезпечити ефективність і результативність навчання та виховання разом із збереженням здоров'я дітей.

Керівник позакласної і позашкільної діяльності на базі трудового навчання забезпечує закріплення, узагальнення і поширення знань і умінь, отриманих учнями в процесі трудового навчання; залучення учнів до творчої діяльності на базі виробничої праці; розширення уявлень про основи сучасного виробництва; поглиблення підготовки до вибору професії; виховання свідомого й відповідального ставлення до праці, формування, збереження та зміцнення здоров'я дітей. Він активно впливає на учнів, виховуючи інтерес до сучасних видів техніки, прогресивних форм праці. Обов'язковою умовою успіху такої роботи є дотримання

принципу добровільності, більша, ніж у навчальному процесі, активність, ініціативність і самостійність учнів.

Реалізація змістових ліній освітньої галузі «Технології» викликає необхідність всебічної обізнаності кожного вчителя про особливості проектно-методики, яка стала основою проектно-технологічної системи трудового навчання [8, с. 4–6]. Метод проектів – це система навчання, за якої учні набувають знань у процесі планування та виконання завдань проектів під керівництвом учителя, у сучасному розумінні – це комплексний процес, який формує у школярів загальнонавчальні уміння, основи технологічної грамоти, культуру праці та спрямований на оволодіння способами перетворення матеріалів, енергії, інформації, технологіями їх обробки. Функції вчителя при виконанні проекту учнями – координатор, консультант, носій інформації, експерт. Основні його завдання – допомога у виборі проектів, спостереження за ходом їх роботи, надання допомоги окремим учням, підтримання робочої обстановки у класі, забезпечення неперервного руху учнів під час роботи над проектом, оцінювання навчально-трудоих досягнень на кожному етапі проектно-технологічної діяльності, нормування праці [3, с. 7–13].

Учитель – громадський діяч – людина, яка відзначається активністю, ініціативністю, енергійністю на громадській роботі. Багато вчителів є членами або лідерами громадських організацій, Всеукраїнської асоціації наукових та практичних працівників технологічної освіти.

В умовах сучасного освітнього середовища вчитель має змогу реалізувати свій поліфункціональний потенціал, а результати поліфункціональної діяльності відобразити і продемонструвати у власному портфоліо. Портфоліо (англ. portfolio) – перелік або зібрання виконаних робіт та напрацювань певної особи, папка з документами.

Висновок. Поліфункціональна діяльність сучасного учителя спрямована на виконання основного завдання освіти – виховання соціально активної і всебічно розвиненої особистості, здатної до самостійного і відповідального формування життєвої лінії, створення відповідної структури освітнього процесу. Безумовно, сформуванню такої особистості може лише педагог, який сам здатний вийти за межі нормативної діяльності, створювати і впроваджувати інноваційні педагогічні технології та нові соціальні цінності, готовий до формування своєї професійної і активної життєвої позиції.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. Проблеми і перспективи розвитку вищої освіти в Україні на зламі століть / В.П. Андрущенко // Директор школи. – 2000. – №43. – С. 8–9.
2. Єрмаков І. Відповідь школи на виклики XXI століття / І. Єрмаков, Д. Пузіков // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2007. – №10. – С. 3–6.
3. Коберник О.М. Методика трудового навчання: проектно-технологічний підхід : навчальний посібник / О.М. Коберник, В.К. Сидоренко. – Умань : СПД Жовтий, 2008. – С. 7–13.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики) / під заг. ред. О. Овчарук. – К., 2004. – С. 92–96.
5. Лунячек В.Е. Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки у вищій школі / В.Е. Лунячек // Держава та суспільство. – Харків, 2013. – С. 155–162.
6. Разина Н. Модель профессиональной компетентности учителя в соответствии со стандартом образования / Н.Разина // Завуч. – 2001. – №4.
7. Родигіна І. Шляхи формування основних груп компетентних учнів / І. Родигіна // Директор школи. Україна. – 2004. – № 8–10. – С. 148–153.
8. Технології. 10–11 класи. Навчальна програма. Рівень стандарту, академічний рівень. Варіативні модулі. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. – С. 4–6.
9. Браславски С. Развитие ключевых компетенций в образовании : некоторые уроки из международного опыта / Сесилия Браславски // Международное бюро просвещения ЮНЕСКО. Исследования в области сравнительного образования. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ibe.unesco.org/cops/russian/IBE_Competences.pdf

10. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. [Електронний ресурс] / Постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2014 №24. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/24-2004-%D0%BF/page>

Стаття надійшла до редакції 08.02.2015 р.

ТИТАРЕНКО В.

Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко, Украина

ПОЛИФУНКЦИОНАЛЬНОСТЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Статья посвящена актуальным проблемам образования и воспитания социально активной личности. В ней рассмотрены полифункциональность профессиональной деятельности учителя технологического образования в условиях реализации Государственного стандарта базового и полного общего среднего образования, который способствует формированию ключевых компетентностей учащихся

Ключевые слова: полифункциональность, профессиональная деятельность, тьютор, тьюторская позиция, портфолио, компетентность, коммуникации, метод проектов

TYTARENKO V.

Poltava National Pedagogical University named after V.G. Korolenko, Ukraine

POLYFUNCTIONALITY OF PROFESSIONAL ACTIVITY OF THE TEACHER OF TECHNOLOGICAL EDUCATION

The article is devoted to actual problems of education and training of socially active individual. It discusses multifunctional professional teacher of technology education in the implementation of the State Standard of complete secondary education, which promotes key competencies students

Key words: multifunctional, professional activities, tutor, tutor position, portfolio, competence, communication, project method